

Bewegingsonderwijs en sport door hbo-ers en mbo-ers

Op 20 januari jongstleden heeft het bestuur van de afdeling De Noorder een congres georganiseerd met als titel 'Verschuilen achter bevoegdheid of zichtbaar door bekwaamheid.' Op dit congres is gesproken over de rol en plaats van de mbo-SB-er in het bewegingsonderwijs. Het thema is in brede context met vertegenwoordigers van de verschillende soorten onderwijs besproken. Deelnemers waren leden van de KVLO uit de noordelijke afdelingen maar er waren ook vertegenwoordigers van afdelingen uit Utrecht, Twente en Noord-Holland. Het onderwerp spreekt aan en deze avond heeft de aanzet gegeven tot het schrijven van dit artikel.

Door: Wilt Dijkstra en Miriam Appelman

Aanleiding voor het organiseren van bovenstaande avond is een aantal ontwikkelingen die kort worden geschetst.

Onderwijs en sport benaderen elkaar

De overheid wil onderwijs en sport al jarenlang dicht bij elkaar brengen. In 1996 is gestart met Jeugd in Beweging (JIB). Hierin waren maatschappelijke organisatie, wetenschap en bedrijfsleven vertegenwoordigd met als doel de fysieke beweging van jeugd op velerlei terrein te stimuleren. De breedtesportimpuls (BSI) was de volgende stap. Deze impuls startte in 2000 en liep tot aan 2009. Aan de BSI hebben 329 gemeenten deelgenomen en dit is een goede aanzet geweest om sport op de politieke agenda te krijgen. Daarna volgde de Buurt, Onderwijs en Sport Impuls van 2005 tot 2011, vooral gericht op kinderen in achterstandsituaties. Van 2005 tot 2008 was er de Alliantie School en Sport die als doel had dat er op negentig procent van de scholen vijf keer per week kon worden gesport door leerlingen. En nu is er de Impuls Brede scholen, Sport en Cultuur. Het grootste deel van de gemeenten die in aanmerking komt voor de Impuls Brede scholen, Sport en Cultuur maakt hier gebruik van en stelt combinatie-

functionarissen aan die onder andere de taak hebben om onderwijs en sport meer met elkaar te verbinden. De werkzaamheden van de combinatiefunctionarissen verschillen enorm per gemeente, net als het opleidingsniveau van de combinatiefunctionarissen.

Het mbo in beweging

Het mbo biedt al enkele jaren de studierichting Sport- en bewegingscoördinator

(S&B). Deze opleiding op kwalificatieniveau vier kent vier mogelijke uitstroomprofielen waaronder (sinds 2005) die van BOS-medewerker. Een student die afstudeert met dit profiel kan aan de slag in de driehoek van buurt, onderwijs en sport. Binnen het onderwijs kunnen afgestudeerden aan de slag in de functie van leraarondersteuner bewegingsonderwijs en sport (Lobos).

Vanaf het ontstaan van dit uitstroomprofiel is er onduidelijkheid over de rol die zij kunnen vervullen binnen het onderwijs. Volgens het kwalificatiedossier, het raamwerk dat onder andere de inhoud en het niveau van mbo-opleidingen weergeeft, kunnen afgestudeerde SB'ers, in het onderwijs onder verantwoordelijkheid van de bevoegde docent zelfstandig sport en bewegingsactiviteiten verzorgen. Sinds het ontstaan van dit uitstroomprofiel is veel gezegd en geschreven over hoe de zinsnede 'onder verantwoordelijkheid van' geïnterpreteerd moet worden. Voor de één betekent dit 'in aanwezigheid van' voor een ander 'onder begeleiding op afstand'. Op verzoek van de Tweede Kamer is met diverse partners uit het onderwijsveld het protocol bewegingsonderwijs opgesteld om te laten zien hoe vorm kan worden gegeven aan kwalitatief goed en veilig bewegingsonderwijs. In dit digitale protocol (www.bondkbo.nl) staat

Roeien is samenwerken

ANITA REEMERSMA

Ook op het mbo

een checklist met toelichting op onderwerpen als het leeraanbod, de leeropbrengst, het vakdidactisch en pedagogisch handelen en de randvoorwaarden.

Nederland op Olympische koers

Nederland koestert de ambitie om 100 jaar na de eerste keer in 2028 de Olympische Spelen te organiseren. De Tweede Kamer heeft in 2009 'ja' gezegd tegen het Olympisch Plan 2028. Binnen de doelen is er de ambitie om sport in de volle breedte een bijdrage te laten leveren aan de Nederlandse samenleving. Het gevolg hiervan is dat er meer aandacht zal zijn voor de kwaliteit en kwantiteit van het bewegingsonderwijs en dat niet alleen omdat de Olympiërs van 2028 de basisschoolleerlingen van nu zijn.

Meer en beter bewegen voor de jeugd

De KVLO start in 2010 met de campagne: 3+2: een vet fit idee! Deze campagne promoot voor iedere leerling drie uur per week gym op school (door een vakleraar) én een naschools sportaanbod van twee uur (voor PO en VO). Dit opdat elk kind, van 6 tot 18 jaar, iedere dag een uur onder deskundige begeleiding kan sporten en bewegen. Voor het mbo geldt een ambitie dat bewegen terugkomt in het curriculum voor minimaal vijf procent van de onderwijstijd. Met deze campagne wil de KVLO kinderen,

ouders, docenten en andere betrokkenen in het werkveld van onderwijs en sport bereiken.

Wat leverde het congres in Groningen op? De kern van de boodschap vanuit het Instituut voor Sportstudies te Groningen (Mark Jan Mulder, Carin Bruining) was een verschuiving van onderwijs- naar kennis-instituut en een uitstroombroef van gymleraar naar sportontwikkelaar. Het cios Heerenveen (Obe Brandsma) schetste een model van samenwerking in de wijk in beweegteams, waarin professionele kracht en studenteninzet samenkomen. Vanuit het Huis voor de Sport Groningen (Jan Willem Nanninga) werden vraagtekens geplaatst bij de huidige lesgeefkwaliteit van de gymleraren en was er de vraag of het wenselijk is dat een ieder conceptueel moet kunnen denken en onderzoek moet kunnen plegen. Namens de KVLO (Miriam Appelman) was er de boodschap dat we de tijdgeest en politieke aandacht mee hebben. In de hectiek van de huidige ontwikkelingen is het zinvol structureel met elkaar in overleg te zijn om daarin van elkaar en aan elkaar te leren. Daarin past het momenteel om onderzoek te doen naar een versoepeld maar wel kwalitatief doordacht doorstromingsbeleid van mbo naar hbo.

De betrokkenheid van de ruim 60 deelnemers in de zaal was groot en dit was de

bedoeling. Het is een onderwerp dat juist op de werkvloer regelmatig ter sprake komt en meningen waren er dan ook volop. Inhoudelijk ging de aandacht vooral naar de kwaliteitscriteria aangaande bevoegdheid en bekwaamheid. Consensus was er over de visie 'de beste professional op de beste plaats'. Bevoegdheid is eenvoudig aan te tonen met een diploma maar ook hier blijkt nog wel wat onduidelijkheid te zijn. Met welk diploma ben je nu bevoegd voor wat? Ben je in het bezit van een diploma Leraarondersteuner Bewegingsonderwijs dan ben je leraaronder-

steuner (niveau vier). Ben je in het bezit van een diploma van één van de academies voor lichamelijke opvoeding dan ben je leerkracht (niveau vijf). In de praktijk blijkt niet bij iedereen bekend waar de verschillen zitten tussen kwalificatieniveau vier en vijf. Termen als 'zelfstandig les kunnen geven aan' en 'coördineren van' komen namelijk op beide niveaus voor. Het gaat om het kader waarin zij plaatsvinden. Er is een groot verschil tussen zelfstandig een les onderdeel of een les verzorgen ten opzichte van een heel jaar verantwoordelijk zijn voor elke les en de planning en evaluatie hiervan. Het coördineren van activiteiten kan op heel verschillende schaal worden uitgevoerd. Het kan zijn dat hieronder een sportdag en een sponsorloop binnen school valt maar het kan ook gaan om een structureel naschools aanbod in samenwerking met bijvoorbeeld de afdeling welzijnswerk van de gemeente en diverse sportverenigingen. Dat de schaalgrootte of omvang van de activiteiten bepalend is voor de competenties die dit vraagt mag duidelijk zijn. Waar liggen nu in het onderwijs in het algemeen de grenzen tussen een onderwijsondersteuner en een leerkracht? Een onderwijsondersteuner werkt altijd onder verantwoordelijkheid van een leerkracht en voert delen van een les uit. De leerkracht is verantwoordelijk voor het leerproces van de leerlingen, wordt geacht

planmatig te handelen en zorg te dragen voor ontwikkeling van de leerling en het curriculum. Het zal bijvoorbeeld altijd de leerkracht moeten zijn die de oudergesprekken voert over de vorderingen van de leerling. De leerkracht is ook verantwoordelijk voor het ontwikkelen en plannen van een lesprogramma. Ook de evaluatie maakt hier deel van uit.

Wat is bekwaamheid?

Bekwaamheid blijkt echter een lastig meetbaar begrip. Wat is 'de beste professional' en evenzeer 'wat is de beste plek'? Wanneer ben je bekwaam en hoe kun je dat aantonen? Wat ga je dan meten en hoe ga je dat meten? Is de kwaliteit om een gedegen langetermijnplanning te kunnen maken meer waard dan goed contact met de kinderen kunnen opbouwen? Is het aantal leerlingen dat meedoet aan een sport een indicator? Of gaat het erom dat er eens andere kinderen dan normaal met zo'n toernooi meedoen? Is het winnen van een schooltoernooi beter dan het realiseren van een veilige plek voor motorisch zwakke kinderen? Kun je de mate van enthousiasme en betrokkenheid van de leerkracht wel meten? Kun je onderzoeken in welke mate de leerkracht aansluit bij de belevingswereld van de kinderen? En is dit eigenlijk wel van belang of gaat het gewoon om veel bewegen? Het is gemakkelijk zo in een discussie over de waarden van onderwijs en de waarden van een goede leerkracht te komen. Wie kan eigenlijk vaststellen of iemand bekwaam is? Ben je dit zelf of is er iemand anders die dit over je kan zeggen en op basis waarvan dan? Bekwaamheid, kunnen we concluderen, is in elk geval een stuk lastiger meetbaar of kwantificeerbaar te maken dan bevoegdheid.

Aandacht voor inhoud en kwaliteit

Er is, hoe spijtig ook om te moeten vaststellen, nog een belangrijke reden om de kwaliteit van ons vak en de resultaten ervan te bewaken. We hebben een politiek kwetsbaar vak, waarvoor bijna doorlopend strijd voor de legitimering ervan moet worden geleverd en deze strijd wordt ook doorlopend met elan gestreden. Wanneer het rekenonderwijs landelijk slecht scoort worden er miljoenen in gepompt om de kwaliteit hiervan te verbeteren. Wanneer er twee incidenten uit de gymles het nieuws halen staat het belang van het vak meteen ter discussie. In dit licht achten wij het geen goed signaal om in de gedachte mee

te gaan dat het vak bewegingsonderwijs, in tegenstelling tot het verdere onderwijs, wel op niveau vier kan worden aangeboden. Wij vinden bewegingsonderwijs namelijk net zo belangrijk als alle andere vakken.

Positief was de constructieve toon waarop het debat is gevoerd. Er is naar alle sprekers en deelnemers aandachtig geluisterd en genuanceerd gereageerd op elkaar. De meningen over de stellingen die waren gemaakt waren niet eensluidend maar dat geldt volgens de schrijvers wel voor het slotakkoord van de avond:

De hbo-er en mbo-er hebben elkaar nodig voor een compleet aanbod van bewegen en sport in en om school en de bereidheid om samen te zoeken naar een goede vorm van samenwerking is aanwezig.

Na jaren van aarzeling ontstaat er langzamerhand inzicht in de mogelijkheden van functie- en taak differentiatie met betrekking tot het inzetten van deze mbo-opgeleiden. De waarde van de BOS-medewerker wordt sterk bepaald door de omgeving waar hij/zij wordt ingezet. Ondersteuning van een vakleerkracht binnen en buiten school kan helpen bij een compleet onderwijs- en sportaanbod op school. Er kunnen afspraken worden gemaakt over op te zetten en uit te voeren voor-, tussen- en naschoolse bewegingsactiviteiten, eventueel in samenwerking met sportverenigingen en buurtwerk. Op dit moment ziet het werkveld vooral mogelijkheden voor deze functionaris in bredeschool-omgeving. Uit steeds meer praktijkvoorbeelden blijkt dat er een uitstekende samenwerking tussen mbo- en hbo-opgeleiden mogelijk is waarbij men elkaar versterkt en aanvult waardoor binnen het primair onderwijs kinderen gestimuleerd worden tot meer en beter bewegen.

Er was dus een zaal vol mensen met aandacht en respect voor elkaar en het onderwerp. De schrijvers en deelnemers zien deze avond dan ook als een aftrap voor een constructieve periode waarin door hbo-ers en mbo-ers samen theoretisch verkend gaat worden wat ieders rol kan zijn bij het organiseren van bewegen en sport in en om school. Duidelijkheid over een ieders rol wat betreft bewegen en sport in en om het onderwijs zal helpen bij ons gezamenlijk belang. Dat is om uiteindelijk te komen tot hele generaties van motorisch goed toegeruste kinderen die een gezonde en actieve

leefstijl hebben waardoor we een fysiek en sociaal gezonde samenleving stimuleren.

Maak werk van doorstroom

Een soepele en kansvolle doorstroom van het mbo naar hbo is volgens de KVLO van groot belang. In de praktijk zijn er al diverse manieren waarop deze doorstroom wordt bevorderd. Op de ALO Amsterdam kunnen afgestudeerden van het mbo SB direct in het eerste jaar terecht zonder het doen van een toelatingstest. Indien zij een assessment doen kunnen zij, afhankelijk van het resultaat, ook in het tweede jaar instromen. Het HIS in Groningen heeft in samenwerking met de mbo-opleidingen richting sport de Beroepskolom Sport Groningen opgericht. Dit overleg heeft geleid tot afspraken die nog steeds worden gehanteerd voor een soepele overgang van mbo naar hbo. Zo krijgen zij op het mbo een begeleidingscoach en bereiden zij met twee docenten (één van het mbo en één van het hbo) het assessment voor dat moet worden gedaan voor toelating op het HIS. Afhankelijk van het resultaat van het assessment wordt gekeken in welk jaar zij op het HIS kunnen instromen.

De KVLO zal in het bestaande contact met het mbo-achterbanberaad Sport en Bewegen kijken of zij tot een concretisering van samenwerking van mbo- en hbo-ers in en om het onderwijs kunnen komen om zo te zorgen dat de jongeren tot en met 18 jaar dagelijks een uur verantwoord kunnen bewegen en sporten. Ondergetekenden hopen dat het congres in Groningen daartoe een belangrijke stimulans is geweest en danken alle betrokkenen van harte.

Bronnen

- 'Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs', Min. VWS, 2008
- 'De onderwijsondersteuner; competentieprofielen en bekwaamheidseisen', SBL en Calibris
- 'Protocol bewegingsonderwijs', Bond KBO en anderen, 2008
- 'Rapport Leraarondersteuner LPBO'

Correspondentie:

wilter@hetnet.nl,
miriam.appelman@kvlo.nl